

L'origen del navegant

L'enigma Colom

El descobridor d'Amèrica era català, dels Colom de Barcelona, una família plena de juristes, navegants i canonges i amb un president de la Generalitat • Colom coneixia bé el dret català del moment i va demanar ser virrei • Arnau Cònsul

Cristòfor Colom és, amb permís de Jesucrist, el personatge més biografat de la història de la humanitat. Aquesta sola dada, i respecte a una època en què mitjançant arxius, notaris i juristes tot quedava perfectament registrat, sembla suficient per afirmar que la documentació referent al descobridor d'Amèrica és poc precisa i està subjecta a múltiples interpretacions. Altrament no seria possible que a un individu tan transcendental per a la història d'Occident se li hagin atribuït orígens tan diversos com genovès, anglès, portuguès, castellà, gallec, francès i català.

Uns honors sospitosos. En qualsevol enciclopèdia o, amb més profusió de detalls, consultant una obra com *Història de Espanya*, de Ferran Soldevila –cosa altament aconsellable abans d'entrar en el llibre de Jordi Bilbeny–, hi trobareu la versió oficial de la biografia colombina, però hi ha massa elements que hi grinyolen: el principal, que el fill d'un llaner genovès accedeixi primer a la cort portuguesa i després a la dels Reis Catòlics i que aconsegueixi que aquests últims signin les famoses Capitulacions de Santa Fe. Ni més ni menys que la promesa de convertir-lo en el personatge més poderós de l'època (virrei, almirall, capità general, governador i amb beneficis sobre l'exploració dels territoris que conquereixi)... i de manera hereditària! Una de dues: o bé els reis van creure que no el veurien mai més –cosa improbable, perquè es diu que Isabel fins i tot va empenyorar les joies– o bé el sabien digne dels honors que demanava.

Aquest és el punt fort del llibre que ens ocupa: demostrar que, per més grans descobriments que es fessin, per més mèrits de guerra que algú acumulés, ningú no podia ostentar un títol com el de virrei si no era de la família reial o, com a mínim, pertanyent a l'alta aristocràcia.

El mateix passa amb la resta de títols i honors pactats i, sobretot, amb la condició de demanar-los hereditàriament. La demostració d'aquesta teoria ocupa uns primers capítols densos, absolutament rigorosos i plens de cites de documents reials d'èpoques anteriors i d'historiadors posteriors al descobriment, en què l'autor no escatima recursos per deixar ben clar que Colom no només tenia un gran coneixement del dret català del moment, sinó que el fet de demanar ser virrei del que descobreixi "més enllà de la mar Oceana" el vincula amb la Corona d'Aragó. És més: els mateixos càrrecs i la manera com s'exerciran a les Índies delaten un origen catalanoaragonès, i no castellà, de l'empresa. I aquest és el punt principal: més enllà del lloc on hagués nascut, el que aquest llibre demostra de manera convincent (reprent el fil iniciat per l'historiador peruà Luis Ulloa als anys 20) és que l'organització dels viatges i de les primeres administracions del Nou Món són tan catalanes com la conquesta de Sicília o de les illes Canàries. A més, Bilbeny ens presenta un mariner que no pot ser de cap manera un il·lustrat genovès i que, en canvi,

encaixaria bé amb algun navegant barceloní, fill d'una gran família burgesa amb llarga experiència comercial marítima, coneixedora de les lleis, ben relacionada a Portugal i amb diferents graus de parentiu amb la noblesa catalana, inclosa la família reial. És una figura menys romàntica, però força més creïble.

Joan-Cristòfor Colom. Vet aquí el nom que proposa Bilbeny: Joan Colom, dels Colom de Barcelona, família plena de juristes i navegants des dels temps de Pere III, de canonges i, fins i tot, amb un president de la Generalitat al seu haver. I una família amb un passat polític fosc: aliats amb els Urgell, havien lluitat contra Joan II –pare de Ferran el Catòlic– durant la Guerra Civil (1462-72).

El canvi de nom és secundari, després de llegir aquest estudi apassionat, apassionant i definitiu, que Jordi Bilbeny confessa haver emprès al documentar-se per escriure una novel·la. Un cop més exposa la seva teoria sobre la destrucció de la història i insisteix en el paper dels censors espanyols a l'hora d'esborrar tot rastre català en els primers viatges a Amèrica. A títol personal crec que s'hi

A dalt, gravat que il·lustra l'arribada al Nou Món de Cristòfor Colom. SP
A la dreta, l'escriptor i investigador Jordi Bilbeny.

FRANCESC MELCION

pot endevinar un deix víctima que fa més mal que bé a l'argumentari. Si Bilbeny té raó, Joan-Cristòfor Colom devia ser un personatge incòmode per a la Corona hispànica: prou gellenc, proper a la Generalitat i emparat per Portugal; i potser sí que, ja mort, quan els seus hereus van pledejar amb la monarquia per fer prevaler els seus drets, va convenir diluir-ne el rastre. Però convertir-lo en un més dels greuges amb què els catalans hem estat injustament tractats al llarg de la història no condueix enlloc. De fet només serveix per posar-nos pedres al fetge i treure credibilitat a una teoria que, de tan sòlida, ha de ser certa.

Si establim que Colom era barceloní, fem-ho com a favor a la veritat històrica, assumint les llums i les moltes ombres que la seva gesta va comportar. Creguem-nos la hipòtesi i convertim-la en un descobriment just i necessari, com ho ha estat, precisament, el de Judes com a apòstol dilecte.

Cristòfor Colom. Príncep de Catalunya
Jordi Bilbeny

Proa. Barcelona, 2006

El català, l'idioma original?

Si la teoria de Jordi Bilbeny, i de tots aquells que l'han precedit, començant per Luis Ulloa i acabant per Caius Perellada, sense oblidar Salvador de Madariaga o en Valls i Taberner, és certa, el descobridor d'Amèrica havia de tenir el català com a llengua materna, de manera que els seus escrits personals, especialment els seus diaris personals, havien d'estar escrits originalment en català. Resulta, però, que els originals d'aquests documents, custodiats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, van desaparèixer en algun moment imprecís d'aquests darrers 500 anys. Les còpies que en queden són força posteriors (del s. XVII) i, en aquest volum, com explica el Pròleg, "no incorporen una edició crítica i per tant són el text que ens ha volgut presentar la història castellana". Es tracta dels diaris de bord dels quatre viatges de Colom i de la carta en què anuncia el descobriment. Ni que sigui per rescatar l'emoció viscuda per aquest enigmàtic personatge i les tensions a bord que es van viure en la primera travessia, la lectura val la pena. El fet que el llibre s'emboïlli com "el retorn de l'original a la llengua en què va ser escrit" i es faci signar Joan-Cristòfor Colom, assenyalant-ne l'origen, pot entendre's en clau comercial, amb voluntat polèmica o com la simple veritat històrica. Si més no, s'afegeix a la revifalla dels estudis sobre un individu massa important perquè en el cinquè centenari de la seva mort es mantingui a l'ombra.

Els viatges al Nou Món

Joan-Cristòfor Colom

Llibres de l'Índex. Barcelona, 2006